

A Szécsényi Gyerekesély Program

A Program ismertetése az EU Peer Review résztvevői számára,
2010. március

A Szécsényi Gyerekesély Program háttere és előzményei

(1) Gyermeki jogok és az EU. 1989. november 20-án kelt az ENSZ egyezmény a *gyermek jogairól*, amelyet a Magyar Országgyűlés az 1991. évi LXIV. törvényében hirdetett ki. E törvény szerint a gyermeket megilleti a nemzetközi jogi eszközökben rögzített valamennyi emberi jog. Ezek érvényesítéséhez a gyermek, fizikai és szellemi éretlensége miatt, különös biztosítékokat és gondozást igényel. A gyermek különleges védelmet élvez: a részes államok elismerik, és minden eszközzel biztosítják valamennyi gyermeknek a jogát olyan életszínvonalhoz, amely lehetővé teszi a testi, szellemi, lelki, erkölcsi és társadalmi fejlődését. Az e célból elfogadott törvényekben figyelembe kell venni a gyermek mindenek felett álló érdekét. A *gyermekszegénység*, mint önálló probléma, ezt követően, nagyjából 1990-ben került a nemzetközi szervezetek napirendjére. Magyarország folyamatosan, de a 2004. évi csatlakozás után különösen igyekezett követni az EU irányelveit és prioritásait. Az Európai Bizottság és a tagállamok a 2007-es évben (a nyitott koordináció módszerének keretében) a gyerekek szegénységét és kirekesztettségét határozták meg az év központi kérdéseként.

(2) Magyarországi gyerekszegénység. A gyerekek és a gyerekes háztartások körében a szegénységi ráták évek óta meghaladják az ország népességére jellemző átlagos szintet. A legutolsó statisztikai adatok alapján a gyerekek 19-20%-a él a medián jövedelem 60%-a alatt. Demográfiai csoportok szerint a három- és többgyerekes, továbbá az egyszülős családok esetében legnagyobb a szegénységi kockázat. Közöttük a szegénységben élők aránya megközelítőleg háromszorosa a teljes népességre jellemző szintnek. A szegénységhez vezető főbb társadalmi tényezők az alacsony aktivitási arány és iskolai végzettség, a szakképzettség hiánya; a „rossz” lakáskörülmények, depressziós térség; rossz egészségi állapot, a roma népességhez tartozás. A szegénység újratermelődésének két legmeghatározóbb intézménye és színtere a család és az iskola. A szülői erőforrások hiánya szűkíti a gyermekek esélyeit arra, hogy képességeiket időben, sokféle irányba fejlesszék. A létbizonytalanság és a szűkösség, illetve a gyermekekkel foglalkozó intézmények szakmai tevékenységének hiányosságai jelentősen korlátozzák az egészséges felnőtt kor és a sikeres társadalmi beilleszkedés esélyeit. (Gyermekszegénység elleni program 2006, Darvas – Tausz 2006, Bass és mtsai 2007, 2008, Pataki – Somorjai 2007, Ferge és mtsai 2009, Gyerekesélyek Magyarországon 2010) ¹

¹ Bass László – Darvas Ágnes – Dögei Ilona – Ferge Zsuzsa – Tausz Katalin (2007): A szegénység és kirekesztés változása, 2001-2006. *Gyerekesély füzetek* 3. MTA KTI Gyerekprogram Iroda, Budapest

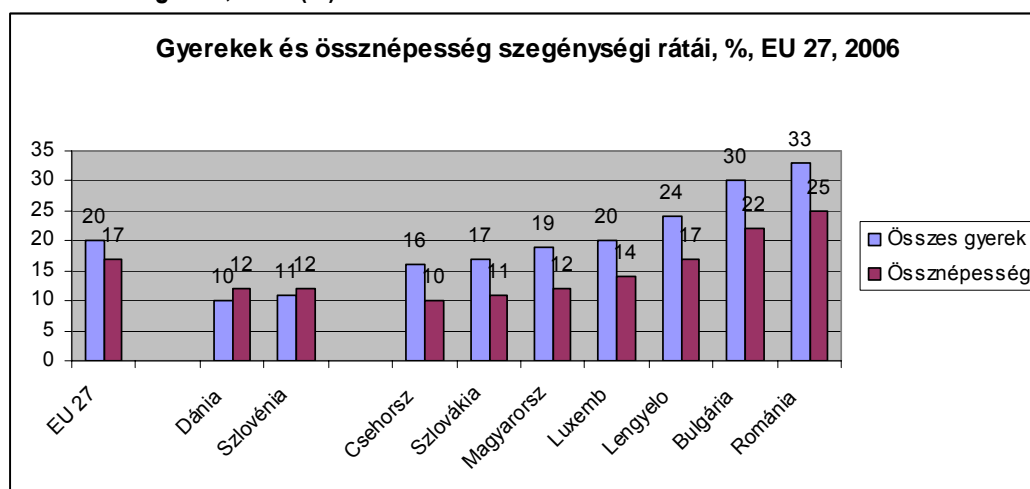
Bass László – Darvas Ágnes - Ferge Zsuzsa (2007): A Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program kimunkálása. A szegénységben élők helyzetének változása 2001 és 2006 között – különös tekintettel a gyermekes családokra. In: *Stratégiai kutatások 2006-2007*, MTA-MEH, Budapest, 2007

Darvas Ágnes – Tausz Katalin (2006): *Gyermekszegénység*. DEMOS, Magyarország.

(3) A szegénység a kilencvenes évek közepe óta egyre inkább szegregálódik, a városok elszigetelődő és leromlott részeibe, és még sokkal inkább a falvakba húzódik. Magyarországon a szegény gyermekek 60 százaléka faluban, kis településen él. Ezzel együtt romlanak a szülők munka-és továbbtanulási esélyei, a gyerekek fejlesztési-iskolázási esélyei és az őket szolgálni hivatott intézmények minősége is. Évek óta azt látjuk, hogy a fiatalok 20-25 százaléka „elvész” a társadalom számára. Minthogy nem tudnak sem piacképes iskolázottságot, sem eladható szakmát szerezni, többségük nagy valószínűséggel nem fog semmilyen rendszeres, tisztességesen fizetett munkához jutni. Ezzel az ellátatlanok, segélyezett, reménytelenül közmunka-csapdába kerülők közé kerülnek, és a köz szegénységére szorulnak. A szegénységben felnövő gyerekek a többiekénél betegebbek, rövidebb ideig élnek, és egész életüket beárnyékolja a reménytelenség, a hiányok, a sivár élet. Ha nem történik hathatós változás, a szegénység újratermelődése folytatódik. Ez társadalmi feszültségekkel, a gazdaság fejlődését visszafogó terhekkkel, óriási közterhekkel jár, miközben az állampolgárok negyede-harmadának az élete méltatlan vergődés marad. Ezért a cselekvés elkerülhetetlen.

(4) **Európai háttér.** A legtöbb EU tagországban a gyerekek szegénységi kockázata nagyobb, mint az össznépeségé. Csak az északi országok és Szlovénia azok, ahol a szegénység aránya sem magas és a gyerekszegénység aránya ehhez képest is alacsony. Magyarország teljes népességének szegénysége az EU 27 átlagánál valamivel kisebb, a gyerekéké jóval nagyobb. Ezért a 27 tagállamon belül azon 5-6 ország között vagyunk, amelyekben a *legnagyobb a távolság a népesség és a gyerekek szegénysége között*, a gyerekek rovására.

1. ábra: A gyerekek és az össznépeség szegénységi rátái néhány országban és az EU-27 átlagában, 2006 (%)

Forrás: ÉB jelentés, Előszó

Ferge Zs. – Bass L. – Darvas Á. – Hadházy Á. (2009): A gyermekszegénység elleni nemzeti stratégia sorsa költségvetési megszorítások és válság idején. In: *Stratégiai kutatások 2008-2009. Kutatási jelentések*. MEH-MTA, Budapest 2009.

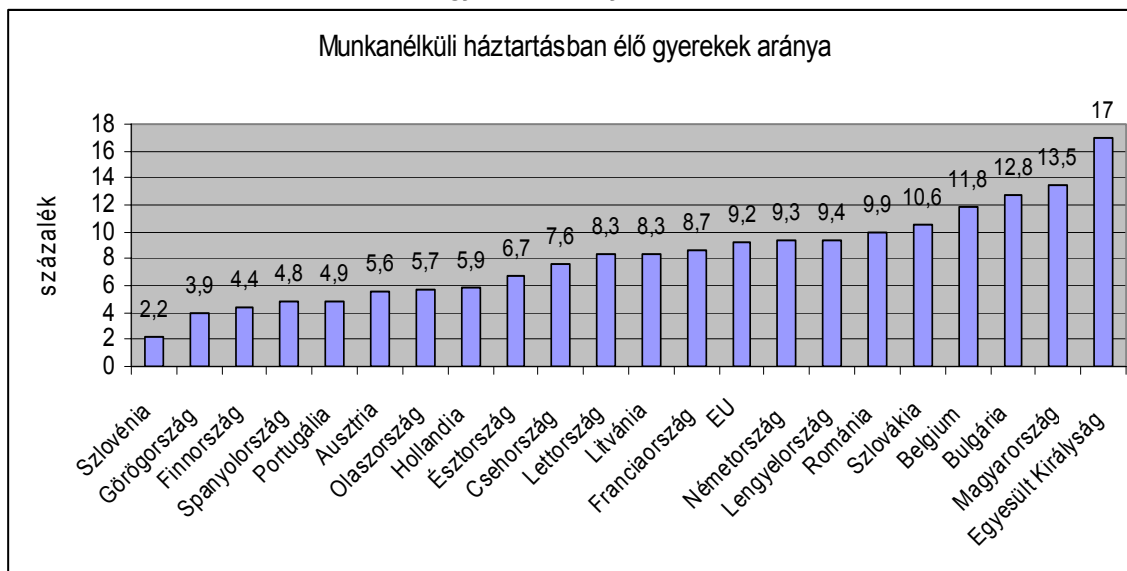
Gyerekesélyek Magyarországon 2009, a „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottságának jelentése, 2010

Gyerekszegénység elleni program – 1.sz. melléklet: A gyermekszegénység néhány metszete - Háttérlemzés, MTA GYEP 2006 www.gyerekesely.hu

Pataki Éva - Somorjai Ildikó: Szolgáltatásokkal a gyermekszegénység ellen, *Gyerekesély füzetek* 3., MTA GYEP, 2007, www.gyerekszegenyseg.hu

(5) A gyerekszegénység egyik fontos oka a szülők nagyarányú munkahiánya. A magyar aktivitási arány köztudottan az egyik legalacsonyabb Európában. Ennek következtében relatíve nagyon magas a foglalkoztatott nélküli háztartásokban² élő gyerekek aránya. Az EU 2007-re vonatkozó adatai szerint ez az arány 14 százalék, a második legmagasabb.

2. ábra: Munkanélküli háztartásban élő gyerekek aránya, 2007 (%)

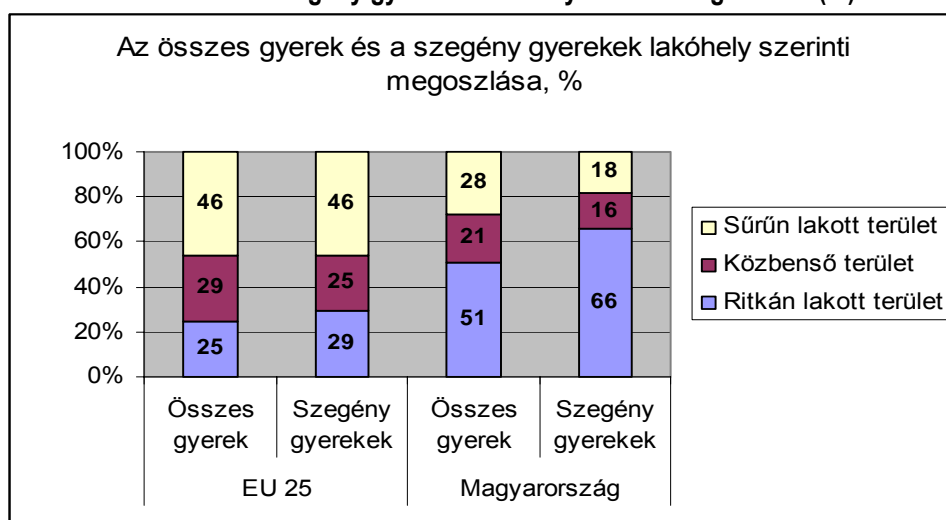

Adatok forrása: Eurostat LFS (Labour Force Survey) – Munkaerő-felmérés.

(6) Európai összehasonlításban nagyon nagy mértékű a szegénység, és kivált a gyerekszegénység falura szorulása. Nyugat-Európa jelentős része urbanizáltabb, mint az északi, a keleti és részben a déli országok. Magyarországon kétszer annyi gyerek él falun (az EU-definíció szerint „ritkán lakott” településen), mint Európa 25 tagállamában (EU: 25%, Magyarország 51%), és míg Európában a szegény gyerekek 29 százaléka, addig Magyarországon a szegény gyerekek kétharmada falun él (3. ábra).

² A foglalkoztatott nélküli háztartásban élők aránya (az elmúlt 4 hétben senkinek nem volt munkája a háztartásban) az azonos korú népességhez viszonyítva.

3. ábra: Az összes és a szegény gyerekek lakóhely szerinti megoszlása (%)

Forrás: Eurostat, Gábos (2010)

(7) Politikai válasz a szegénység kihívására. A szegénység újratermelődése Magyarországon olyan súlyos és növekvő problémává vált, hogy társadalmi cselekvést, közösségi beavatkozást igényel, és pedig a lehető legkorábbi életszakasztól:

- A korai életévben elszenvedett nélkülözések az egész életpályára hatással vannak.
- Bizonyított, hogy a korai életkorban történő beavatkozások (ha hatásukat további munka tartósítja) jóval hatékonyabbak, mint a későbbi kompenzáló programok.
- Beavatkozás hiányában a gazdasági következmény a fenntarthatatlan gazdaság (nincs képzett munkaerő, nincs forrás nyugdíjra, szociális ellátásokra).
- Beavatkozás hiányában a politikai és társadalmi következmény a fenntarthatatlan társadalom (társadalmi feszültségek, kettészakadó társadalom, reménytelenség, passzivitás, betegség, bűnözés és költségei).

(8) A fenti problémák megoldására tett javaslatként készült el kormányzati felkérésre a Gyermekszegénység Elleni Nemzeti Program 2006 márciusában. (A dokumentumot az MTA keretében működő Gyermekszegénység Elleni Program Iroda - GYEP Iroda - dolgozta ki, amely ad hoc kutatócsoportként kezdett működni 2005 végén.) Ez egyrészt olyan javaslatokat tartalmazott, amelyek a gyermekszegénység csökkentését, újratermelődésének korlátozását szolgálják, másrészt felvázolta a hosszú távra, legalább egy generációnyi időre (25 éves időszakra, 2007-2032.) tervezett program fő irányvonalait, harmadrészt részletesebben kidolgozta az első három év teendőit. Ennek alapján készítette el a kormány a „Legyen jobb a gyerekeknek” Nemzeti Stratégiát 2007-2032 időszakra, amelyet az Országgyűlés 2007. május 31-én a 47/2007. (V. 31.) számú határozattal fogadott el. A Stratégia a gyermekek szegénységének csökkentését, esélyeik javítását huszonöt éven át folyamatosan szolgálni kívánó program. A programhoz sokféle elkötelezettségre és sok hazai és EU-s forrásra lenne szükség. Ezek a program első szakaszában csak részlegesen álltak rendelkezésre, 2008 ősztől a világgazdaság válsága, 2009-től az ehhez kapcsolódó kormányválság tovább nehezítette a helyzetet.

(9) A Stratégia társadalmi ellenőrzését szolgálja a jogszabály alapján 2008. szeptemberében megalakult „Legyen jobb a gyermekeknek!” Nemzeti Stratégia Értékelő Bizottsága. A Bizottság tagjai kilenc civil szerveződés delegált szakértői, akiket a kormány nevezett ki. A kormányhatározat szerint a Bizottság feladatai közé tartozik, többek között, hogy (i) figyelemmel kísérje és értékelje a Stratégia céljaival, prioritásaival kapcsolatos társadalmi folyamatok alakulását, (ii) véleményt nyilvánítson a gyermekek helyzetéhez kapcsolódó aktuális kérdésekről, biztosítva a társadalom legszélesebb körű tájékoztatását a Stratégia megvalósulásáról; és (iii) vélemények, ajánlások megfogalmazásával tevékenyen közreműködjön a „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia 2007-2032 megvalósításában. Reméljük, hogy a közvetlen együttműködés ezen új formája a kormányzat, szakértők és civil szervezetek között, illetve ennek az együttműködésnek a nyilvánossága ismét felhívja a figyelmet a Stratégia fontosságára.

A „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia

(10) A „Legyen jobb a gyermekeknek” Nemzeti Stratégia céljai:

- Jelentősen, a jelenleginek töredékére csökkenjen a gyermekek és családjaik szegénységi aránya, és ezzel egyidejűleg közeledjenek egymáshoz a gyermekek továbbtanulási esélyei, életkilátásai.
- Szűnjenek meg a gyermeki kirekesztés, szegregálás és mélyszegénység szélsőséges formái, csökkenjen az életesélyeket romboló devianciák előfordulása.
- Alapvetően alakuljon át azon intézmények és szolgáltatások működés módja és szemlélete, amelyek ma hozzájárulnak a szegénység és kirekesztés újratermelődéséhez. Ezeknek az intézményeknek és szolgáltatásoknak a mainál sokkal többet kell tenniük a gyermekek képességeinek kibontásáért, azért, hogy felnőttként értelmes tevékenységek révén, teljes jogú polgárként kapcsolódjanak be a társadalom életébe.

(11) A gyermekszegénység elleni stratégia kiemelt fejlesztési területei.

A Stratégia a gyermekek és családok életét legközvetlenebbül meghatározó területeken kíván tenni valamit. A következő fejlesztési területeket (amelyek egyben „funkcionális prioritások”) jelöli ki:

- Foglalkoztatás, munkaerő-piaci helyzet javítása; A gyermekes családok anyagi helyzetének javítását szolgáló ellátások fejlesztése
- Lakás, lakhatás feltételeinek, minőségének, biztonságának javítása
- A képességek kibontakoztatását, a sikeres iskolai pályafutást segítő intézmények és szolgáltatások fejlesztése, a szegregáció csökkentése

- Gyermekes családokat célzó személyes szolgáltatások és szakellátások fejlesztése
- Egészségesebb gyermekkor biztosítása.

(12) Horizontális prioritások. Minden fejlesztési területen, minden célkitűzésnél vannak érvényesítendő prioritások, úgynevezett horizontális, minden területet átmetsző célok. Az első négy horizontális prioritás érvényesítése közvetlenül hat a mélyszegénységre, mások a szegénység csökkentését összekapcsolják a jogok erősítésével és a demokratikusabb részvétellel. Ennek révén minden gyerek esélyeit javítják. A prioritások:

- A roma kisebbség helyzetének érzékelhető javítása, szegregáltságuk, kirekesztettségük megszüntetése.
- A fogyatékossgal élő gyerekek és családjuk helyzetének javítása,
- A rossz helyzetű települések, térségek fejlesztési lehetőségeinek feltárása, hátrányainak, kirekesztésének csökkentése.
- A gyermekeket is szolgáló közösségi rendszerek („nagy” rendszerek) esélyteremtő munkájának javítása (iskola, egészségügy, pénzügyi ellátások, közösségi terek stb.).
- A jogok, a jogi szemlélet erősítése, a gyermekek jogainak javuló érvényesítése.
- A szakmák, intézmények, szektorok, továbbá az állami és önkormányzati szervek, a civil szerveződések, az egyházi és non-profit intézmények javuló együttműködése.
- Az állampolgárok, különösen az érintettek – a szegények és a gyerekek – aktívabb részvétele minden őket érintő ügyben.
- A tájékoztatás javítása, az információk sokkal jobb eljuttatása mindenkihez, az informatika lehetőségeinek felhasználása a szegénység enyhítésére.

(13) A célok és prioritások összefoglalása

	Szülők munkája	Gyerekek fejlesztése, képzése	Szociális ellátások és szolgáltatások	Gyerekek jobb egészsége	Lakhatás javítása
Roma gyerekek prioritása	Szegénység arányának és mélységének csökkentése				
Fogyatékossgal élő gyerekek prioritása					
Települési lejtő csökkentése					
Működő nagy ellátórendszerek fejlesztése					
Gyermeki jogok erősítése	Szegénység arányának csökkentése, jogok és részvétel erősítése				
Együtműködés szektorok, intézmények, ágazatok között					
Állampolgárok, gyerekek részvétele					
Információterjesztés, hozzáférés					

(14) A megvalósuláshoz több évtizedes, folyamatos erőfeszítések szükségesek. Hogy ezek elkezdődjenek, a 25 évre szóló (2007–2032) generációs stratégián belül készült egy rövidtávú (javasoltan 3 éves) program, amelynek néhány eleme szerepel a kormány 3 éves cselekvési tervében is. Az Új Magyarország Fejlesztési Tervhez (2007-2013) kapcsolódva a közép- és hosszú távú feladatok megvalósításának egy része elkezdődött.

(15) Az MTA *Gyerekszegénység elleni Nemzeti Programot* kidolgozó irodájának (GYEP iroda) munkatársai a program továbbfejlesztése és a „Legyen jobb a gyermekeknek” hosszú távú Nemzeti Stratégia jobb megvalósítása érdekében kezdték meg a „Szécsényi alkalmazási kísérletet”, a program komplex alkalmazását a Nógrád megyei Szécsényi kistérségben, amely 2006-ban még a leghátrányosabb helyzetű kistérség-csoportba tartozott. A kísérleti program indulása óta együttműködik a kistérség vezetőivel, szakembereivel és egyre több polgárával. 2008 novembere óta a program keretét a „Norvég pályázat” biztosítja, ami felgyorsította az eseményeket. A kistérségi munka mind jelentősebb részét végzi a Szécsényi Gyerek Iroda.

A Szécsényi Gyerekesély Program

A kistérség kiválasztásának háttere – a 2005-ös helyzet.

(16) A Szécsényi kistérség az Észak-Magyarországi Régióban, Nógrád megyében található. A Palócvidek cserháti részén, az Ipoly-völgy, a Ménes-patak és Szécsény városa köré szerveződött terület. A településhálózat részben aprófalvas jellegű, az úthálózat hiányos, a kistérségen belül több zsáktelepülés (Nógrádsipek, Piliny, Rimóc, Szécsényfelfalu) is található. A térséget az országos jelentőségű főutak elkerülik. A kistérségben található lakásállomány egy része rossz állapotú, a lakások egynegyede komfort nélküli. A tizenhárom településen 2005 végén összesen 20446 ember élt, közülük 4288 18 éven aluli gyermek.

(17) A rendszerváltás után a kistérség helyzete jelentősen romlott. A korábban viszonylag fejlett mezőgazdasági mikrokörzetként ismert települések és az iparosodott kisvárosként működő Szécsény alkotta településcsoport 2005-ben az ország 42 leghátrányosabb helyzetű kistérsége közé tartozott. A kistérség felnőtt népességének iskolai végzettsége jelentősen elmarad az országos szinttől.

1. Tábla: A kistérség népességének iskolai végzettsége, 2005

Település neve	A legfeljebb 8 általános végzettségűek aránya a 15-x népességből 2001 (%)	A középfokú végzettségűek aránya a 18-x népességből 2001 (%)	A felsőfokú végzettségűek aránya a 25-x népességből 2001 (%)	Település neve	A legfeljebb 8 általános végzettségűek aránya a 15-x népességből 2001 (%)	A középfokú végzettségűek aránya a 18-x népességből 2001 (%)	A felsőfokú végzettségűek aránya a 25-x népességből 2001 (%)
Ludányhalászi	73,5	35,2	3,6	Magyargéc	79,5	33,7	2,8
Szécsény	49,0	55,9	11,6	Nógrádszakál	74,7	29,4	5,1
Piliny	66,8	43,7	2,7	Rimóc	74,1	35,0	3,2
Nógrádmegyer	80,9	33,7	2,6	Varsány	68,1	38,3	4,4
Nógrádsipek	57,1	41,4	2,1	Szécsényfelfalu	63,2	40,2	1,7
Nagylóc	66,9	37,3	3,3	Hollókő	54,1	36,7	3,6
Endrefalva	89,8	23,3	2,6				

(18) A térség kétségkívül legégetőbb problémája a foglalkoztatottság alacsony szintje és a munkanélküliség, illetve fekete munka. 2004. szeptember végén Nógrád megyében a gazdaságilag aktív népesség 14%-a volt munkanélküli, ami a harmadik legmagasabb érték volt az ország megyéi között. A megyén belül a salgótarjáni és a Szécsényi kistérség volt a leginkább munkanélküliséggel sújtott terület.

2. Tábla: Munkanélküliség és foglalkoztatottság a Szécsényi kistérségben, 2004

Település neve	Munkavállalási korú népesség száma, 2005	Regisztrált munkanélültek aránya (%), 2005	Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya, 2001	Település neve	Munkavállalási korú népesség száma, 2005	Regisztrált munkanélültek aránya (%), 2005	Foglalkoztatott nélküli háztartások aránya, 2001
Ludányhalászi	987	9,4	50,8	Magyargéc	538	19,3	49,3
Szécsény	4 369	8,9	35,5	Nógrádszakál	374	18,2	62,8
Piliny	402	12,9	48,8	Rimóc	1 098	11,0	54,6
Nógrádmegyer	1 073	24,4	51,6	Varsány	1 125	13,3	45,2
Nógrádsipek	446	12,8	56,9	Szécsény-felfalu	270	18,1	56,2
Nagylóc	995	11,7	59,2	Hollókő	209	10,0	65,0
Endrefalva	777	27,0	51,2				

(19) A romák aránya emelkedik. Jelenleg az általános iskolás tanulók körülbelül harminc százaléka roma, ez összesen megközelítőleg 700 gyermeket jelent. A kistérség 13 települése közül tíz település iskolájában a roma tanulók aránya meghaladja az ötven százalékot. A szegregáció az egyes településeken különböző mélységben jelenik meg: a teljes szegregációtól, a nyitott szemléletű, integrált iskoláig minden megtalálható.

A helyi program céljai

(20) A helyi program céljai azonosak az országos célokkal, de a megvalósítás léptéke sokkal kisebb. Ez nem csak mennyiségi, hanem minőségi kérdés is. A cselekvés módszerei szükségképpen mások. Nincs mód jogszabályalkotásra, a források szűkösek, viszont a személyes szolgáltatások, személyes hatások lehetőségei sokkal nagyobbak, és tényleges lehetőség a civil társadalom – érintettek és nem érintettek – cselekvésbe bevonása. A helyi alapcél: a gyerekek és gyerekes családok életfeltételeinek javítása, hogy jobb alapot adjanak a gyerekek érzelmileg és értelmileg harmonikus, egészséges fizikai és szellemi fejlődéséhez. Konkrétabban: helyi szinten is érvényes cél a *gyermekszegénység csökkentése is, a kirekesztés és szegregáció enyhítése is, az intézmények és munkatársak szemléletének átalakítása is*. Ám az egyes célok tartalma és relatív fontossága módosul, ha helyi szinten értelmezzük ezeket.

(21) **A szegénység csökkentése, mint helyi cél.** A fő eszközök, jogszabályalkotás, közös források elvonása-elosztása a kormányzatok kezében vannak és országos szinten működnek. Ugyanakkor az anyagi forrásoknak e célnál olyan jelentős a szerepük, hogy a központi (kölségvetési vagy európai) források nélkül nehéz eredményeket elérni. Az önkormányzatok lehetőségei korlátozottak. Van bizonyos szabadságuk a központtól kapott források átcsoportosításánál, közfinanszírozású szolgáltatások megszervezésénél, segélyek elbírálásánál, odaítélésénél; pályázati úton való forrásszerzésnél. Az eleve adott helyi feltételek, az említett szabadságok kihasználása, illetve az önkormányzat vezetőtestületeinek szegényekkel és gyerekekkel kapcsolatos beállítódása az önkormányzatok e problémákkal kapcsolatos

működés módja – számos helyi kutatás tanulsága szerint - rengeteg változatot mutat. E változatoktól nagyban függ a gyerekek szegénységét csökkentő hatás. Minthogy a mélyszegénység számos formájának enyhítése sokszor csak helyi szinten lehetséges, alapkérdés az önkormányzatoknak e téren nyújtható együttműködés.

(22) Kirekesztés és szegregáció enyhítése, mélyszegénység csökkentése, mint helyi cél.

Vannak szerencsés országok, amelyekben megfelelő lakás-, iskola- és egyéb politikákkal lényegében sikeresen kerültek el a szegény bevándorlók vagy etnikumok kirekesztését és szegregálását, megelőzve például a bevándorló gettók, vagy a szegregáló iskolák kialakulását Magyarországon egészen a legutóbbi évekig nem volt tudatos és átfogó anti-szegregációs politika. Ennek hiányában az egyenlőtlenségek gyors növekedésével együtt a mindig is létező, olykor csak lappangó szegregáló-kirekesztő törekvések fokozatosan felerősödtek, tudatossá váltak, már most átrajzolják az ország és a települések térképét. Megjelentek a csak cigányok lakta települések, sőt kistérségek. A szegények falura költözésének spontán okaihoz (lakásfenntartás ellehetetlenülése) az önkormányzatok tudatos szerepe társult. A szelíd, vagy erőszakos nyomásgyakorlás és kiárazás eszközeivel számos budapesti kerület és vidéki város hajtott már végre, vagy folytat ma is sikeres „lakosságcserét”. Az ismert, régóta tartó iskolai szegregáció ma a „tisza cigány iskolák” megjelenésével teljesül be. A szécsényi kistérségben a települések nagyobb részén jellemző az iskolai szegregáció is, a lakóhelyi szegregáció is. Egy településen már szinte csak cigány lakosok élnek. A változás 20 éve folyamatos. A SZGYEP program közoktatáshoz fűződő kapcsolatát nehezíti, hogy az iskola-átstrukturizáció nyomán sokféle érdekütközés jelenik meg. Az esélyegyenlőségi követelmények cigány és nem-cigány gyerekek olyan integrációját követelnék meg, amelyet a jobb helyzetű (roma, de főleg nem-roma) családok elutasítanak. A pedagógusok és családok adminisztratív kényszerítése, a „rideg integráció” országszerte érdek-borzóító volt, és többnyire hatástalannak bizonyult. Ugyanakkor a szegregált kis iskolák fennmaradása a gyerekek esélyeit rontja. Erre az ellentmondásos helyzetre jelenleg a helyiekkel együtt keressük a megoldást.

(23) Szemlélet fejlesztése, mint helyi cél. Voltak és vannak esély-kiegyenlítő és deszegregáló kormányzati törekvések. Ezek rendre csak részlegesen valósulnak meg, részben a gyenge politikai akarat és forrásszűke miatt, részben azért, mert az ide kapcsolódó gyakorlatok többségét csak „helyben” lehet megvalósítani, legyen a hely konkrét intézmény, konkrét település (településrész). Az egyik – ebben a kérdésben perdöntő – szemléleti kérdés az, hogy mennyire fogadják el a helyi szereplők a modern gyermekjogi szemléletet, amely a „gyermek mindenek fölött álló érdekét” kívánja vezérlő elvvé tenni. E nézet elfogadása egyben a közösségi felelősség elfogadása is. A másik hasonló fontosságú kérdés az, hogy mennyire toleráns, vagy mennyire előítéletes a helyi közösség: vannak-e roma kisebbséghez tartozók, és velük milyen a „többségi társadalom”, azaz a nem-romák viszonya; vannak-e szegények, és mennyire tartja őket a helyi közösség felelősnek saját helyzetükért; vannak-e fogyatékkal élők, és hogyan fogadja el őket a helyi társadalom? A szécsényi kistérségben is tapasztalható mind a szakemberek, mind a lakosság körében a cigányokkal szembeni előítéletesség és a fogyatékkal élő gyerekekkel szembeni közöny. A gyermekekkel kapcsolatos nézetek korszerűsítése nehéz. A *gyermekközpontú és nem kirekesztő gyakorlatokhoz szükséges az intézmények és munkatársaik, illetve minden érintett és az egész társadalmi környezet korszerű, gyerekeket értő és toleráns értékrendje, mentalitása, szemléletmódja, magatartása.* Ez a mentalitás Magyarországon sajnos távolról sem általános. Van már sok jó szemléletű, a gyerekek sokoldalú fejlesztéséért és a jó társadalmi együttélésért elkötelezett iskola, de a többség még nem ilyen.

Ezért lenne szükség sokféle szemléletformálásra, mentalitások átalakítására. A jó irányú erőfeszítések mellett sajnos ezen a területen is egyre több a „szemléletformálást” és személyiség-változtatást ígérő (piaci jelleggel szervezett) tanfolyam, tréning, tanácsadás, amelyek hatékonysága ritkán ellenőrzött, és egyre nagyobb léptékűek a tömegkommunikáció manipulációs lehetőségei is. A mai működésmód és szemlélet olyan átalakítása, amely a gyerekek érdekeivel azonosul, biztos, hogy hosszú, nehéz, sok módszert és eszközt igénylő folyamat, és sokféle külső forrást és impulzust igényel. Az előítéletek csökkentése érdekében, de sok más motívum miatt is (kapcsolatépítés, együttműködés erősítése, szakmai fejlesztés) indulástól kezdve szerveztünk a szakemberek számára is *képző-szemléletformáló programokat*.

(24) A Szécsényi Gyerekesély Program (SZGYEP) főbb kötelezettségei:

- A gyerekszegénység elleni program, illetve az NS céljainak és alapelveinek megfelelő fejlesztések megvalósítása.
- A fejlesztésekhez szükséges szolgáltatásszükségletek és forrásigények folyamatos felmérése.
- A kistérségben élő gyerekes családok helyzetének javítása, a szükséges szolgáltatások és támogatások kiépítésének elősegítése.
- A szolgáltatások kialakításához és működtetéséhez szükséges humánerőforrások megszerzésének támogatása.
- Az NS kistérségi szintű megvalósítását célzó programok szakmai, módszertani előkészítése és támogatása.
- A kistérségi megvalósítás tapasztalatainak folyamatos monitorozása, a következtetések visszacsatolása a helyi tervekbe (akciókutatás jelleg).

(25) A SZGYEP jellegzetességei:

- **Lokális program:** a megvalósítás a kistérség összes települését, a teljes kistérségi társadalmat és annak fejlesztését célozza a helyi társadalommal való szoros együttműködésben. A szolgáltatásfejlesztés a helyi (települési) szükségleteket, a kistérségi identitás kialakításának szükségességét és a méretgazdaságossági szempontokat egyaránt figyelembe veszi.
- **Komplex program:** bár a program meghatározott területeken jól körülírt fejlesztéseket (l. később), szolgáltatásokat hoz létre, illetve hosszabb távon generálja azok működését, az egyes szolgáltatások egymásra épülnek. Folyamatosan bővül a közös célokra irányuló, de eltérő szakterületek által megvalósított szolgáltatások köre, illetve több, különböző célcsoportokra irányuló szolgáltatás közös térben működik.

- **Jelentős humánerőforrás bővítés jellemzi:** a szolgáltatások sűrű és aktív szövege (szolgáltatási "boom") alapvető szükséglet a hátrányos helyzetű csoportok helyzetének javítását célzó programok kezdeti időszakában. A kistérségi komplex programok további lényeges eleme a hosszú, egymásra épülő folyamatok sora és ezzel párhuzamosan a helyi viszonyok, a szemléletmód változása. Ehhez megfelelően felkészült szakemberek kellene, akik gyakran nem találhatók meg a szegény térségekben. Az alapszolgáltatásokon és kötelező önkormányzati feladatokon túli szolgáltatások iránti szükséglet (pl. gyerekházak, iskolai koordinátorok, tanodák, szakmaközi műhelyek, közösségfejlesztők stb.) számos külső helyi szakértő folyamatos jelenlétét igényli. Ez a szakember szükséglet erre irányuló program és támogatás nélkül nem kielégíthető.
- **Akciókutatás jellegű:** a kiinduló pontot a gyerekszegénység elleni ún. rövid program képezte. Ennek alapján történt az első beavatkozások megtervezése. A több mint három éve folyó programot a folyamatos értékelés, újratervezés és a program, ezen belül a szolgáltatások körének és tartalmának ehhez igazított fejlesztése jellemzi. A folyamat része a gyermekek, fiatalok és családjaik helyzetében bekövetkező változások folyamatos nyomon követése.
- **Program-, nem pedig projektjellegű:** a szokásos projektkorlátoktól (rövid időtartam, menet közbeni változtatás nehézsége, komplexitás hiánya) mentesen, viszonylag rugalmasan alakítja tevékenységeit, folyamatosan igazodva és reagálva a helyi társadalom változó igényeire. (A rugalmasságot folyamatosan veszélyezteti, hogy kiegészítő forrásokat többnyire csak szigorúan projektjellegű pályázatokkal lehet hozzájutni. Ez folyamatosan megzavarja a program menetét.)
- **Kísérleti/modell-jelleg:** alkalmasnak kell lennie további hasonló programok szakmai, módszertani és képzési alapjainak kidolgozására, a tapasztalatok átadására.

A program első három évének folyamata és néhány tapasztalata

(26) **Forráshiányos indulás.** A Nógrád megyei Szécsényi kistérség 2006-ban még a leghátrányosabb helyzetű kistérség-csoportban volt, azaz megfelelt a fenti alapkritériumnak. A kistérség nagy történelmi és népművészeti hagyományokkal, jelentős természeti értékekkel rendelkezik. Az alkalmazási kísérlet azért látszott ott elindíthatónak, mert viszonylag kis területet fog át, mert viszonylag közel van Budapesthez, amellyel igen szoros induló együttműködést terveztünk, s mert előzetes tájékozódás szerint sok kiváló szakember működik a térségben. Szécsény polgármestere, egyben a Szécsény kistérség Önkormányzatainak Többcélu Társulása elnöke, gyorsan átlátta a program fontosságát. 2006 őszén a Kistérségi Társulás, az önkormányzatok és az MTA GYEP Iroda együtt, konzorciummá alakulva dolgoztak ki egy „Norvég pályázatot” a helyi program megvalósítására. A pályázat elbírálása 3 évig, 2009 végéig húzódott. Minthogy már a szerződés aláírásakor nagy várakozások alakultak ki a kistérségben, amelyeket nem lehetett volna 2-3 évi szünet után újraéleszteni, a kistérségi munkát „takaréklángon” megkezdtük. A három éves várakozási időszakban a program működését a GYEP Iroda forrásainak némi átcsoportosítása, és kisebb, gyorsabb, főként kormányzati segítséget igénylő pályázatok biztosították. A kezdéshez a Norvég Alappal is meg kellett

állapodni mind abban, hogy a három év kiadásait nem lehet utólag a pályázatból fedezni, mind pedig abban, hogy az elért teljesítmények nem veszélyeztethetik a pályázat önálló létét. Az előkészítő munkák sok tanulsággal jártak.

(27) **A program „helyi beágyazása”.** A szécsényi kísérlet kivételes helyzetből indult: a programról korábban szinte senki nem hallott a kistérségben, nem volt sem jogi, sem bármilyen intézményi háttere. A program „kívülről” lépett be a kistérség életébe. Megismertetését, a helyi érdeklődés felkeltését az MTA Gyerekprogram Iroda munkatársai, illetve az Iroda felkérésére közreműködést vállaló szakemberek kezdték meg. Mintegy négy hónapig tartott ez a „bevezető” szakasz. Ezt követően egyre több helyi szakember kapcsolódott be a munkába. 2007-től megalakult a Szécsényi Gyerekesély Iroda, amely – a helyi szakemberekkel, civilekkel együttműködve – fokozatosan átveszi a pesti szakértői team szerepét. A program első eredményeinek megismertetését számos média-esemény, weboldal, egy ideig nyomtatott hírlevelek és három szakmai konferencia szolgálta. 2009-ben sikerült a társadalmasításban odáig eljutni, hogy megalakuljon a kistérségi gyerekbizottság, illetve ennek szakmai albizottságai, amelyek választott vezetői a kistérség szakemberei. A „kívülről” jövő kezdeményezéssel való helyi azonosulás dilemmáit ez a program is csak fokozatosan tudta kezelni, számolva a mindig megújuló ellenállásokkal.

(28) **Szolgáltatások javításának szükségessége és nehézsége.** A helyi programok indításakor kulcskérdés a megfelelő (nagy) mennyiségű, jó színvonalú, együttműködő szolgáltatás-rendszer. Ez a kistérségben – hasonlóan az ország valamennyi hátrányos helyzetű területéhez - csak nagyon részlegesen volt meg. A szolgáltatások (részben a rossz központi szabályozás miatt) alig igazodnak a helyi szükségletekhez. A szakemberek túlterheltek, szupervíziós lehetőség sincs, a kiegészítés fenyegetése nagy, a gyerekekkel foglalkozó (egészségügyi oktatási szociális) szakemberek közötti együttműködés nem alakult ki. Többnyire az önkormányzatok a munkáltatók, ami olykor nehezíti szakmai szempontok érvényesítését. Ugyanakkor a kívülről jövő, változásra ösztönző igényt a helyieknek nehéz elfogadniuk. A színvonal javítása érdekében a SZGYEP szupervíziót biztosított; szakmaközi találkozókat, képzéseket, tréningeket szervez.

(29) **A komplexitás nehézségei.** Minthogy a gyerekszegénység sokszorosan összetett jelenség, ezt a komplexitást figyelembe kell venni a tervezésnél és megvalósításnál egyaránt. Ennek a legfőbb eszköze az együttműködés. A gyermekszegénység csökkentése akkor sikerülhet, ha minden érintett intézmény, szakma és gyermekekkel foglalkozó felnőtt képes az együttműködésre, ha egyetértés tud kialakulni a gyermekek jelenét és jövőjét érintő közös értékekben. A Szécsényi Program tapasztalata az, hogy az induláskor ezek a feltételek csak részben adóttak. A tervezés és a program komplexitása mellett nagy hangsúlyt kell, hogy kapjon a szakmák együttműködésen alapuló komplexitás elsajátítása, az együttműködés technikáinak megismertetése. A komplex fejlesztésnek rengeteg nehezítő tényezője van. Vannak területek, például egyes képzések, amelyekhez viszonylag könnyű forrást találni. Mások – például a lakások vízvezetékekkel ellátása, vagy a járdaépítés – a következő években kevés pályázható vagy központi forrásra számíthatnak. Másfajta nehézséget jelent az érdekütközések megsokszorozódása. Ezen csak az érdekelt szereplők bevonása, a sokféle párbeszéd, az átlátható nyilvánosság segíthet.

(30) **Egy társadalmi kísérlet tervezhetősége.** A szécsényi alkalmazási kísérlet voltaképpen akciókutatás. A definíciók sokasága szerint „Az akciókutatás legegyszerűbb formájában egy társadalmi rendszer vizsgálata és egyidejűleg egyfajta kísérlet is a rendszer megváltoztatására.”³ A kísérlet célját és az oda vezető eszközök ismert tárát természetesen már az induláskor ismerni kell, a költségvonatokkal együtt. Egy társadalmi folyamat tervezhetősége azonban véges a körülmények változása, a „nem szándékolt következmények törvénye”, új szükségletek belépése, vagy korábban meglévő szükségletek artikulálása, és egészében az emberi cselekvések és reakciók sajátosságai miatt. Ezért a komplex, fokozatos fejlesztésnek rugalmasan kell reagálnia ezekre, az eredeti menetrendet szükségképpen némileg változtató hatásokra. Az akciókutatás a visszacsatolások nyomán létrejövő változásokra is épít. A rugalmasság ellenére egy-egy periódus végén az eredetileg vázolt célnak kell nagyjából megvalósulnia. Ezt a felismerést egyébként nem könnyű érvényesíteni, ha a tevékenységek többsége eleve lezárt projektek keretében folyik, és a projektek biztosítják a források többségét.

(31) **A fenntarthatóság dilemmái.** A Nemzeti Stratégia helyi adaptálása jelentős forrásokat igényel. A külső – központi állami és pályázati – források mellett a fenntarthatóság érdekében minél több helyi, *belső erőforrásra* van szükség. A belső erőforrások lehetnek anyagi, emberi, szellemi erőforrások, adódhatnak a közösség együttműködéséből. Bármennyire sikeres is a belső (emberi, szakmai) erőforrások mozgósítása, külső források elengedhetetlenek. Jelenleg a hazai költségvetési erőforrások szűkösek. Már utaltunk rá, hogy bizonyos célokra – például lakás és környezet javítása – az eddigi szabályok miatt volt nehéz lépni. Más esetekben a program csak a szakágazattal együtt tud sikeresen működni, de a szakágazat – pl. közoktatás – prioritásai eltérnek a programétól, és nem sikerül a megfelelő együttműködéssel kompromisszumot kialakítani. A stratégia és az alkalmazási kísérlet egyik fő célja: „alapvetően alakuljon át azon intézmények és szolgáltatások működés módja, amelyek ma hozzájárulnak a szegénység és kirekesztés újratermelődéséhez...”. A szociális és gyermekjóléti személyes szolgáltatások állami finanszírozása jelenleg egyrészt általában alacsony, de ennél nagyobb baj, hogy egyáltalán nem számol a helyi szükségletek differenciáltságával – országosan egységes ellátottsággal számol. Tekintettel a kistérségek és települések radiálisan eltérő helyzetére, differenciált normatív állami támogatása nélkül - amely a programok indulásánál különösen intenzív - cél elérése elképzelhetetlen. A pályázati forrásokra is nagy szükség van, azonban nehezítő tényező a bizonytalanság, az a tény, hogy a projektek rövidtávú szemlélete nehezen összehangolható generációs léptékű beavatkozásokkal, továbbá a projektek tematikus lehatároltsága nem jól szolgálja a komplex programokat. (Öt-hat külön operatív programra benyújtott egyedi projekttel lehetetlen komplex programot megvalósítani). A külső források kiegészítését és helyettesítését szolgálja egy, a közösségi szükséglet kielégítést és a foglalkoztatást javító, és remélhetően többletforrásokat létrehozó szövetkezet. (L. alább)

³ Troppe, Marie: Participation Action Research: Merging the Community and Scholarship Agendas. 1994, Providence.

A program cselekvési területeinek rövid tartalma.

(A számszerű adatokat I. a Függelékben.)

(32) Korai képességgondozás, Biztos Kezdet Gyerekházak: BK gyerekházak működtetése, integrált koragyermekkorra irányuló fejlesztések előkészítése, a fogyatékos gyerekek korai fejlesztésének, óvodáztatási helyzetének javítása.

A Biztos Kezdet gyerekházak szolgáltatásait a gyermekek egyedül is igénybe vehetik, de a szülők bevonása fontos cél. Az intézmények biztosítják a gyermekek korai képességgondozását, a korai fejlesztéshez kapcsolódó speciális szolgáltatásokat, valamint a szülői kompetenciák elsajátítására is lehetőséget nyújtanak, és támogatást biztosítanak a szülői munkavállalás elősegítéséhez. A gyerekházakban dolgozó munkatársak folyamatosan különböző képzéseken vesznek részt. A gyerekházakban számítógép és internet elérés biztosítja a szülők számára az álláskeresés, állasközvetítés lehetőségét. Jelenleg folyamatban van a gyerekházak foglalkoztatási információs pontokká történő minősítése és a szolgáltatások bővítése. Munkatársaink a szülők munkaügyi nyilvántartási rendszerben történő regisztrálásában folyamatos segítséget nyújtanak. A Biztos Kezdet filozófiájának alappontja az egyes szakmák összehangolt együttműködése a gyermekes családok felé nyújtott személyes szolgáltatások minőségének fejlesztése érdekében, ennek megfelelően a gyerekházban a családsegítő és gyermekjóléti szolgálat munkatársának folyamatos jelenlétére törekszünk.

(33) Közoktatási integráció, a közoktatás fejlesztése. Közoktatás-fejlesztési alprogram: iskolai koordinátori háló, tanodák működtetése, iskolán belüli, tanórán kívüli programok és szolgáltatások, tantestületi továbbképzések, tanórán és a tanéven kívüli, oktatáshoz kapcsolódó fejlesztések megvalósítása.

A program az országos mozgásokat – pl. integrációs és esélyegyenlőségi központi törekvések – figyelembe veszi. Két nagy területre koncentrál. Az egyik a deszegregáció és az integrált nevelés elterjesztése a kistérségben, a másik a pedagógiai program és munka modernizálása. Része a programnak a lemorzsolódás csökkentése, továbbá a gyerekek-fiatalok életének tartalmasabbá tétele. A program által nyújtott szolgáltatások sokrétűek.

- 2008 ősze óta hiteles, magas szakmai presztízzsel bíró pedagógiai szakértők bevonásával továbbképzéseket, tanári mentorálást biztosítunk. Ez többféle módon – mintaadás, módszerek megbeszélése, stb.- tudja segíteni a pedagógiai módszertani megújulást az iskolában.
- Különböző találkozási, továbbképzési, külső tapasztalatszerzési lehetőséget kínál a pedagógusoknak.
- Két településen nyílt korrepetálást és tartalmas iskola utáni elfoglaltságokat, szakköröket biztosító tanoda.
- A program szervez nyári táborokat, nyári napközit, segít a nyári napközis étkeztetésben, és településen kívüli programokat, utazási lehetőségeket igyekszik biztosítani.

- A program által alkalmazott hat iskolai koordinátor az iskolák amúgy is nagyon szűkös munkaerő ellátottságán tud enyhíteni. Képzésüket a szakértők biztosítják, illetve segítik. Feladataikhoz tartozik, képzettségüktől és az iskola igényeitől függően, a tanórai munkába való besegítés, a család és iskola közötti hidak építése, amihez hozzátartoznak a családlátogatások és családokkal való információ-nyújtóbeszélgetések, törekvés a hiányzások csökkentésére, a szülők iskolai képviselőit, stb. Feladataik másik csoportja a tanórán kívüli, szabadidős tevékenységek szervezése. Részt vesznek – szervezőként is, kísérőként is – olyan eseményeken, amikor a gyerekeket, akiknek amúgy alig van lehetőségük akár a saját településük határán túljutni, sikerül utaztatnunk. Mindemellett munkájuk indirekt hatásaként hozzájárulnak az óvodai-iskolai szociális munka elfogadtatásához.
- A norvég pályázat további tanórán kívüli szolgáltatásokat és fejlesztő szakembereket nyújt a kistérség iskoláinak, a felsős. A középfokon tanuló gyerekeknek a tervek szerint egy a mentortanár program igyekszik megkönnyíteni a serdülőkor amúgy is problémás időszakát. A mentortanárok nemcsak a tanulásban, de a pályaválasztásban is segítséget fognak nyújtani a gyerekeknek.

(34) Ifjúságfejlesztés. Ifjúsági alprogramok: lemorzsolódó fiatalok egyéni tervek alapján történő támogatása, ifjúsági klubok, ifjúsági programok.

A kistérségben 2300 11-19 éves fiatal él. A fiatalok harmada-negyede nem jár rendszeresen iskolába, vagy lemorzsolódott. A kistérségben gyakorlatilag nem voltak ifjúsági intézmények, programok, szakértő segítők. A 13 településből kettőben működött ifjúsági klub. Felméréseink szerint a serdülők-fiatalok számára nagyon kevés a lehetőség szabadidejük tartalmas eltöltésére, kapcsolatteremtésre.

Ennek megfelelően a program célja kettős. Egyfelől különböző módszerekkel igyekszik megtalálni a lemorzsolódóban lévő fiatalokat és számukra valamilyen visszaillesztési lehetőséget nyújtani. Az egyik ilyen kísérlet egyéni életervek kidolgozása és a megvalósulás szakértő segítése. A másik cél a szabadidős programok és lehetőségek szaporítása közösségi terek, ifjúsági klubok, kistérségi gyerek és ifjúsági találkozók, más élményt nyújtó programok révén.

(35) Információs társadalom fejlesztése. IT alprogram: a digitális írástudás fejlesztése, IT-mentor hálózat működtetése, IT pontok fenntartása, működtetése.

A Szécsényi kistérségben az IT hálózati lefedettség, a számítógép ellátottság, a számítógép- és internethasználat mutatói mélyen az országos átlag alatt álltak. A fejlesztési stratégia igazodott a térségben lakók anyagi lehetőségeihez. A GYEP IT területének tartalma főként közösségi terek, számítógépek és internet elérés biztosítása, továbbá IT mentorok kiképzése és az általuk nyújtott szolgáltatások körének bővítése.

Az Információs társadalmi pontok, (e-pontok, teleházak, közösségi internet hozzáférési helyszínek) rendszeresen (meghatározott időben) nyitva tartanak. Az IT-mentorok az e-szolgáltatások egész tárházával várják a kistérség lakosait: információkeresés, világháló-használata, informatikai tanfolyamok megszervezése, elektronikus könyvtár, virtuális jelenlét,

irodai szolgáltatások (fénymásolás, iratszerkesztés), e-ügyintézés, álláskeresés-állásközvetítés stb. tartoznak a szolgáltatások körébe. A látogatók mintegy fele gyerek.

(36) Egészségesebb gyerekkor. Egészségügyi alprogram: rendszeres szűrések, az ellátásokhoz való hozzáférés javítása, közétkeztetés rendszerének fejlesztése, egészség- és környezettudatos magatartást elősegítő programok.

A gyerekegészségügyi terület kiemelt feladatai közé tartozik a gyerekek egészségi állapotának jobb felmérése, és annak ösztönzése, hogy a szolgáltatások igazodjanak e szükségletekhez. Az összetett felmérés első lépéseként elindul a kistérségben jelenleg megoldatlan fogászati szűréshez és fogászati kezeléshez való hozzájutás javítása. Ugyancsak hangsúlyos terület a serdülőkori gyerekvállalással kapcsolatos munka, amely az ismert, elsősorban ismeretterjesztő megoldások mellett új, az érintett korosztály megszólítását jobban, hatékonyabban segítő módszerek alkalmazását kísérli meg. További feladat a közétkeztetés tartalmi (egészséges táplálkozás) és formai (az étkezés körülményei) fejlesztése, valamint a helyi gazdasággal való összekapcsolása. A táplálkozással kapcsolatos programok a szülőket, gyerekeket az intézményeken kívül is célozzák. Az egészségügyi program célkitűzései közé tartozik a helyi települési jó-gyakorlatok kistérségi terjesztése, valamint a helyi, elsősorban iskolai egészség- és környezettudatos magatartásra nevelési kezdeményezések, programok támogatása. Képzésekkel segítjük a problématerületek iránti figyelem, érzékenység kialakulását a szakemberek és segítők körében.

(37) Szociális és közösségi munka alprogram: egyéni és közösségi szociális munka megerősítése telepszerű lakókörzettel rendelkező településeken, adósságkezelés bevezetése és folyamatos kiterjesztése, képzések, szupervízió, pszichológiai tanácsadás, szociális szolgáltatások bővítése.

Az egyéni és közösségi szociális munka radikális javításához egyelőre nincs elég erőforrás. Részterületeken vannak fontos előrelépések. A lakáshelyzet javítása érdekében elindítottunk egy teleprehabilitációs programot Magyargéc településen (mélyinterjú sorozat az érintettekkel igényeik felmérésére, interjúk döntéshozókkal, a szolgáltatások, intézmények képviselőivel és civilekkel, részletes helyzetelemző tanulmány, épületek műszaki felmérése, tulajdonjogi viszonyok rendezése, személyi okmányok ügyintézése, teleprehabilitációs pályázat előkészítése, intenzív egyéni és csoportos szociális munka, valamint közösségfejlesztési programok). Megfelelő előkészületek s képzések után sikerült elindítani az adósságkezelési szolgáltatást (adósságállomány felmérése, közüzemi szolgáltatókkal való megállapodások megkötése, rendelettervezetek előkészítése, egyeztetése, szükséges képzettség megszerzése), egyelőre csak egy településen. Két további település készül csatlakozni. Emellett rendszeressé váltak a települési szakmaközi megbeszélések a gyerekekkel foglalkozó szakemberek részvételével.

(38) Szülők foglalkoztatásának elősegítése alprogram: a gyermekek jobb napközbeni ellátását szolgáló fejlesztések mellett a munkahelyteremtő projektek, megvalósíthatósági tanulmányok, üzleti tervek készítése, elsősorban a szövetkezetre támaszkodva.

Programunk alappillére a foglalkoztatás elősegítése, növelése. A program munkaerőpiaci tanácsadója segíti a munkaügyi regisztrációt, egyéni kulcskompetencia méréseket végez, egyéni fejlesztési terveket állít össze tartós munkanélküliek számára, álláskereső klubokat generál, vállalkozói fórumokat szervez. Részt veszünk a foglalkoztatási tervek előkészítésében, a szociális kerekasztalok munkájában, az Út a munkához program minél sikeresebb bonyolításában. A foglalkoztatással kapcsolatos összetett tervezési és végrehajtási tevékenységek hatékonyabbá tétele érdekében még egy szakképzett fő alkalmazását tervezzük.

Koncepciónk szerint a piaci vállalkozások mellett nagy szükség van a szociális gazdaság közösségi modelljeinek alkalmazására, amelyre visszatérünk

(39) Lakhatást javító szolgáltatások alprogram: A lakhatási helyzetet javító programok előkészítése.

A program komplexitásához hozzá tartozik a *lakás és környezete*, legalább annyi, hogy a család lakhatása valamennyire biztonságos legyen, és hogy a gyerekek társadalmilag elfogadható szintű lakásban és környezetben nőjenek fel. A kielégítetlen szükségletek jelentősek: 2008-ban a lakások 10 %-ában nem volt folyóvíz, 16 % volt zsúfolt, 25 %-a nem volt bekapcsolva a csatornahálózatba. A forráshiány súlyos akadálya annak, hogy a szisztematikus tervek készüljenek a szubstandard, komfort nélküli lakások javítására, illetve a leromlott környezetű településrészek rehabilitálására. Az EU új álláspontja, amely ilyen célokra is lehetővé teszi EU-s források elérését, remélhetőleg a továbbiakban segít e probléma kezelésében. Egyébként a helyzet és szükségletek felmérésén túl a már említett adósságszolgálat és közösségi munkával kísért telep-program segítenek jelenleg a lakhatás javításában.

(40) Szociális gazdaság alprogram:

A fenntarthatóság új formáinak kialakítása és a munkahelyteremtés érdekében szociális szövetkezet fejlesztése. A szociális gazdaság, ezen belül a korszerű szociális szövetkezet lehetőségeit az ország nem használja ki. A szociális szövetkezet (külföldi példák figyelembevételével) üzleti szemlélettel működő, de nem a profit maximálásra, törekvő gazdasági egységek. Céljai között van a belépő tagok biztonságos megélhetése foglalkoztatáshoz kapcsolatosan, a helyi szükségletek új módon való kielégítése, a demokratikus, közösségi gyakorlatok terjesztése. Jelentős előkészületek történtek jó egy évig egy kistérségi szintű szociális szövetkezet megalakítása érdekében (számos helyi fórum, tagok toborzása, üzleti tervek kidolgozása, új hitel terméktípusok kidolgozása). 2008 végén sikerült is megalakítani egy kistérségi szociális szövetkezet eMulticoop Szociális Szövetkezet néven, amely két (hulladékgyűjtő és IT) üzletágot már elindított, illetve három munkahelyteremtő beruházás támogatására nyújtott be pályázatot.

Kistérségi kiterjesztés.

(41) A Programiroda folyamatosan részt vett az Új Magyarország Fejlesztési Terv gyerekszegénységgel, gyerekesélyek növelésével kapcsolatos munkálataiban. 2008 óta a TÁMOP 5.2.1 kiemelt program konzorciumi partnereként felel a kistérségi komplex gyerekprogramok országos kiterjesztéséért. A kistérségi kiterjesztéseket módszertani és képzési anyagokkal, kutatásokkal, illetve a tapasztalt szakértők együttműködése révén valósítja meg. A szécsényi tapasztalatok felhasználásával 2010-ben öt, 2011-ben várhatóan további hat leghátrányosabb helyzetű kistérségben kezdődik komplex gyerekesély program zömmel európai forrásokból.

Függelék

Szécsényi Gyerekesély Program
Rendszeresen nyújtott szolgáltatások
2010. márciusi helyzet
(előzetes adatok)

Szolgáltatások, rendszeres programok	Hány szolgáltatás/ hány település	Milyen rendszerességgel működik a szolgáltatás, program	Havonta átlagosan hány gyerek/ család/fiatal/ munkatárs/ szakember stb. vesz részt/érintett/...	Hány helyi munkatárs dolgozik a szolgáltatásban (egy-egy munkatárs több szolgáltatásban is ellát feladatot)
Biztos Kezdet Gyerekházak	5/5	Minden hétköznap	75 család/ 100 gyerek/ 5-10 szakember	15
Iskolai koordinátori háló	6/8	Minden hétköznap	Elsősorban az alsó tagozatos gyerekek, összesen megközelítőleg 200 gyerek-	6
Tanórán kívüli iskolai foglalkozások	8/8	Hetente több alkalom	Helyszínenként 20-25 fő	7
Tanodák	2/2	Minden hétköznap	40	8
„Második esély” ifjúsági programok (csellengő)	4/4	Hetente több alkalom, egy településen hétköznaponként folyamatos	45 fiatal	10
IT pontok	7/6	Szécsény – heti hat nap, többi településen heti 4 nap	Az összes látogató száma megközelíti havonta a 800 főt	7
Egyéni szociális munka	1/1	Minden hétköznap	15 család/30 felnőtt/55 gyerek	3
Közösségi szociális munka	2/2	Minden hétköznap	15 család/30 felnőtt/55 gyerek	3
Közösségi ház – bázis	1/1	Minden hétköznap	15 család/30 felnőtt/55 gyerek/	5
Pszichológiai tanácsadás	4/4	Településenként egy-egy nap	Most indult a szolgáltatás	1
Munkaerő-piaci tanácsadás	6/6	Kéthetenként	120 álláskereső	1
Települési szakmaközi megbeszélések	8/8	Kéthetenként	Egy-egy településen 8-10 szakember	5
Gyerekbizottság albizottságai	5/Kistérségi szint	2-3 havonta	8-10 fő albizottságonként	5
Kistérségi gyerekbizottság	1/Kistérségi szint	3 havonta	15-20 fő	3
Képzések	5/Kistérségi szint	2 hetente	20 munkatárs és helyi szakember-	-